

Verlag bijeenkomst historische tijdschriften

29 oktober, 11.00 – 12.30 uur, KNHG kantoor, Amsterdam

Uitgenodigde tijdschriften

- BMGN-LCHR
 - Tijdschrift voor Geschiedenis
 - Historica
 - Tseg
 - Early Modern Low Countries (niet aanwezig)
 - Trajecta
 - Studia Rosenthaliana
 - De Moderne Tijd
-

Aanleiding

Het KNHG heeft als belangenbehartiger van het vak de taak op zich genomen om historici te informeren over open access publiceren en Plan S. Tijdens de sessie 'Historische tijdschriften in een veranderend landschap', door KNHG georganiseerd, op de Historicdagen 2019 in Groningen ontstond het idee om als veld van historische tijdschriften werkzaam in Nederland en België (voornamelijk Vlaanderen) om tafel te gaan over Plan S en open access publiceren. Op 29 oktober kwamen de vertegenwoordigers van een belangrijk aantal historische tijdschriften bij elkaar om de volgende thema's te bespreken. Ten eerste was deze bijeenkomst bedoeld om de thema's en discussiepunten te verzamelen die bij de redacties en redactie bureaus van de tijdschriften leven in verband met open access publiceren en Plan S. Vervolgens vond er een discussie plaats over de manieren waarop de tijdschriften eventueel samen op zouden kunnen trekken richting de politiek en de financieringsorganisaties in Nederland en Vlaanderen. Tot slot werd er van gedachten gewisseld over de mogelijkheden van een eventueel gemeenschappelijk open access publicatieplatform.

Inventarisatie van onderwerpen die spelen bij redacties van tijdschriften en hun redactie bureaus

1. Het is belangrijk om in ons veld een consensus te bereiken over de bedreigingen en kansen van Plan S, en vooral over hoe we er samen over kunnen nadenken. Welke vormen dit moet aannemen, dit behoeft nog verdere reflectie. Het lijkt in deze kwestie onzinnig dat elk tijdschrift het wiel probeert uit te vinden, samenwerking is geboden.
2. Inzicht in de opvattingen over de verschillende werkzaamheden die leven bij redacties en redactie bureaus en dan vooral het verschil tussen de benadering van de technische kant van open access publiceren en de inhoudelijke kant van het redactiewerk.
3. Effecten van Plan S voor kleine *learned societies*, gedragen door vrijwilligers.
4. Mogelijkheden voor ontwikkeling van een tijdschriftenplatform en de financiering van een dergelijk platform.
5. Hoe om te gaan met de tendens dat lezers vaak niet langer abonnee zijn van een gedrukt tijdschrift – misschien nog wel lid van een *learned society* – omdat ze vaak via de universiteit toegang hebben tot allerlei tijdschriften. Wat betekent dit voor tijdschriften als hun abonnementsinkomsten langzaam opdrogen?
6. Wat is de rol van uitgeverijen in een eventueel tijdschriftenplatform?
7. Wat is de rol van universiteitsbibliotheken?
8. België heeft Plan S niet ondertekend, Nederland wel. Op dit terrein wordt dus een verschil in snelheden geconstateerd tussen Nederland en Vlaanderen, wat uitdagend is voor de aanwezige tijdschriften die allen werkzaam zijn in Nederland en Vlaanderen. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat Vlaamse collega's actief betrokken worden en blijven bij de discussie over open access?

Welke mogelijkheden zijn er om (gezamenlijk) op te trekken zijn er richting de politiek (nationaal en op EU-niveau) en financieringsorganisaties (NWO in Nederland, FWO in Vlaanderen)?

Inleiding

Tot nu toe hebben de geesteswetenschappen zeer beperkt van zich laten horen in de discussie over Plan S. En ook is er richting financieringsorganisaties zoals NWO in Nederland en FWO in Vlaanderen, weinig ondernomen. Tijdens de consultatiebijeenkomsten van NWO, ZonMW en VSNU zaten er bovendien weinig geesteswetenschappers op het podium en waren er relatief weinig collega's uit de geesteswetenschappen aanwezig in het publiek. Bèta- en gammawetenschappers, die een heel andere publicatiecultuur hebben dan hun collega's uit de geesteswetenschappen, waren er in grote getalen. De vraag is nu: naar wie moeten we gezamenlijk optrekken en hoe?

Discussie

Opgemerkt werd dat deze bijeenkomst alleen met historische tijdschriften is belegd en dat historici misschien samen met andere geesteswetenschappers moeten optrekken.

De deelnemers zijn het snel eens dat het belangrijk is om op te trekken richting NWO als onderzoeksfinancier, van het Ministerie van Onderwijs zelf wordt op dit moment weinig verwacht. Daarnaast is men het eens dat er ook in Vlaanderen met FWO moet worden gesproken. De aanwezige Nederlandse redactieleden wordt opgeroepen dit punt tijdens hun redactievergaderingen te agenderen en de Vlaamse redactieleden op te roepen met FWO in gesprek te gaan over Plan S en open access publiceren. Bij FWO is er een open access officer in dienst die als aanspreekpunt kan dienen. Voor België, net als voor Duitsland, geldt dat het niet ondertekenen van Plan S ook een principekwestie is.

Opgeworpen werd ook dat veel tijdschriften zichzelf in het licht van Plan S soms een norm opleggen die hoger ligt dan de vereisten die Plan S zelf voorschrijft. Zo lijkt de norm van Plan S hoger dan die daadwerkelijk is en de problemen daarmee groter. Plan S geldt alleen voor publicaties die voortkomen uit NWO-projecten. Europese financiers zullen wellicht later volgen. En het geldt pas voor onderzoeksprojecten die na januari 2021 toegekend zijn. Desondanks wordt er terecht gewaarschuwd voor het *spin-off effect*: als alle academische historici die werkzaam zijn op een NWO-onderzoeksproject niet langer bij een tijdschrift mogen publiceren, omdat het tijdschrift niet voldoet aan de eisen van Plan S, wat betekent dat dan voor de status van het tijdschrift?

Een andere discussie gaat over de gevolgen van Plan S voor de valorisatie van historisch onderzoek Platforms waar valoriserende artikelen worden gepubliceerd kunnen niet altijd open access garanderen. Tegelijkertijd vraagt NWO historici terecht om aandacht te hebben voor valorisatie. Dat is een spanningsveld. maar hoe moet dat dan? Dit ietwat strikte onderscheid tussen wetenschappelijk en valoriserend is niet altijd duidelijk. Alle aanwezigen zijn het eens dat academische publicaties vaak ook leesbaar moeten zijn voor een breder publiek. De aanwezigen vinden het belangrijk om NWO op dit spanningsveld te wijzen en om extra uitleg te vragen.

Vervolgens spitste de discussie zich toe op de financiering. Het ideaal van open access wordt gedeeld, máár het moet wel betaalbaar zijn. Want volledig open access publiceren is verre van gratis. Daarom hebben we verschillende partijen nodig, de universiteitsbibliotheken, NWO, uitgeverijen etc. Bovendien moeten we als geesteswetenschappen in het algemeen, en als historici in het bijzonder, NWO meer bewustmaken van de grote diversiteit in de publicatiecultuur. Het risico

bestaat immers dat er een tweedeling ontstaat in het veld, tussen tijdschriften enerzijds die open access kunnen betalen en aanbieden en waarin NWO-gefinancierd onderzoek wordt gepubliceerd, en tijdschriften anderzijds die dit niet kunnen en niet-gefinancierd onderzoek publiceren. Deze tweedeling is onwenselijk.

Een gemeenschappelijk platform voor geesteswetenschappelijke tijdschriften?

Inleiding

Stichting OPuS denkt na over manieren waarop open access zou kunnen worden ontwikkeld voor allerlei vormen van wetenschap. De stichting heeft naar de *best practices* op het gebied van tijdschriftenplatforms in verschillende landen gekeken. In het bijzonder Finland en Denemarken, die al best ver zijn met een nationaal open access platform. In Denemarken is een platform voor een breed veld van tijdschriften ontwikkeld. Dit platform is ondergebracht bij de Koninklijke Bibliotheek van Denemarken. Stichting OPuS is met de Denen gaan praten en heeft een pilot project gestart: drie Nederlands-Vlaamse historische tijdschriften (BMGN, TSEG, EMLC) zijn (niet *live*) op het Deense systeem gezet. Die pilot bleek zeer nuttig: er is nu (technische) kennis opgedaan die voor een platformontwikkeling nuttig is.

Vervolgens werd onderzocht of een soortgelijk tijdschriftenplatform in Nederland opgericht zou kunnen worden. Het idee is om een open access platform te gaan ontwikkelen dat tussen de 5 en 40 tijdschriften kan bedienen. Hierbij wordt gewerkt met OJS 3 en het diamanten model (dus direct online beschikbaar en geen kosten voor auteurs). Met betrekking tot de financiering wordt nu gekeken naar een zogenaamde stakeholder financiering waarbij auteurs niet om een bijdrage zal worden gevraagd, omdat binnen de geesteswetenschappen APC's (*article processing charges*) als een perverse prikkel worden gezien. Er wordt gedacht aan het oprichten van een stichting die het bestuur van het platform op zich neemt en het aanzoeken van een *not for profit* partner voor de technische kant van het platform (ontwikkeling, hosting etc). Er zijn momenteel gesprekken gaande met verschillende partijen (stakeholders) zoals universiteiten en universiteitsbibliotheken, NWO, KNAW enz. voor financiering en ontwikkeling.

Het is belangrijk om te laten zien dat een dergelijk platform een papieren tijdschrift niet in de weg zit. *Full open access publishing* en papieren tijdschriften kunnen als twee kwaliteiten naast elkaar bestaan, hoewel in Plan S wordt gesuggereerd dat ze elkaar in de weg lopen.

Wat zou de rol van uitgeverijen van tijdschriften kunnen zijn bij een dergelijk platform? Het idee is om het platform in te richten volgens het zogenaamde *distributive journal model*: in dit model heb je een zogenaamde *editorial entity* (dat zijn de uitgevende instanties zoals uitgevers, *learned societies* en redacties), daarnaast een technisch platform. De verbindende schakel tussen de *editorial entities* en het technische platform is de *intermediate* functie die bemiddelt tussen redactie en techniek en redacties technisch ondersteunt. In dit model spelen de uitgeverijen dus een zelfde rol als redacties of genootschappen.

Welke eisen worden er aan tijdschriften gesteld? Voorwaarde is dat tijdschriften die voldoen aan de vereisten van de DOAJ hieraan mee kunnen doen. Dit houdt in dat een-derde van de inhoud van tijdschriften *peer-reviewed* moet zijn.